Jüdische Pester Zeitung.

אויף דיעזע צייטונג קאַנן מאַן
יעדען טאג
פּרענומערירען
אונד דער פּרענומעראַציאָנס-בעטראַג
בעגיננט מיט דעם עמפּפאַנגע דעס
ערסטען בלאַטטעס.
די רעדאַקציאָן בעפינדעט
זיך אין
פּעסט
וואַיצנער בולוואַר נומ׳ 29
וואָהין מאַן אויך די פּרענומעראַ-
ציאָנסגעלדער צו זענדען בעליעבע.

יידישע
פּעסטער צייטונג

דיעזעס בלאַטט ערשיינט
דריימאל וועכענטליך
מאָנטאַג, מיטטוואָך אונד פרייטאָג,
אונד קאָסטעט
פיר עסטערייך-אונגארן
גאנציעהריג 10 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. — קר. ע. וו.
פירטעליעהר. 2 גולד. 50 קר. ע. וו.
פירס אויסלאנד
גאנציעהריג 11 גולד. — קר. ע. וו.
האלביעהריג 5 גולד. 50 קר. ע. וו.
פירטעליעהר. 2 גולד. 75 קר. ע. וו.

Nr. 61. צוועלפטער יאהרגאנג | פּעסט, פרייטאג יט סיון ה׳ת׳ר׳ם׳. | Pest. den 28. Mai 1880.

מאַן ווילל נור פּראָבירען!

אין אינזערעם פאָריגען בלאַטטע האבען וויר אונזער בעדענקען איבער די "מאָגליכקייט איינער "איניגקייט דער מעכטע" אויסגעדריקט. ווי נון די נייעסטען נאכריכטען לויטען, האט מאַן אויך שאָן אַן דען מיניסטער-פּרעזידענטען גלאדסטאָנע די פראגע געריכטעט, אָב ער דען ווירקליך גלויבע, דאס אין בעצוג אויף די טירקיי זאָ ליכט איינע איניגקייט דער מעכטע ערצילט ווערדען קאָננטע? — אונד זיינע אנטוואָרט לויטעטע: "וויר וואָללען זא נור פּראָבירען אונד פּערזוכען; ניצט עס ניכט — זאָ שאדעט עס אויך ניכט!"

וואס ווילל מאַן דען מיט דיעזער איניגקייט דער מעכטע ערצילען? מאַן ווילל זא נור איינען צוואנג אונד איינען דרוק אויף די האַרטנעקיגע טירקיי אויסאיבען — אונד אין דיעזער הינזיכט קאָננען זא אללע מעכטע איינינ זיין; צור נאטהיגונג דער טירקיי, איינען טהייל איהרעס געביעטעס אַן אנדערע אבצוטרעטען, רייכט זא רוסלאנד גערנע זיינע האנד. רוסלאנד וויינשט זא עבען איינע דעמיטהיגונג אונד פערקירצונג דער טירקיי — אונד אויך אללע איבריגען גראָסמעכטע וויינשען, דאס די טירקיי די איהר אים בערלינער פערטראגע פאָרגעשריעבענען בעדינגונגען פינקטליך איינהאלטע.

איינע רוסישע רעגיערונגס-צייטונג שרייבט אויך, דאס רוסלאנד זיך גערנע מיט דען איבריגען גראָס-מעכטען פעראייניגט, אום מיט פעראיינטען קרעפטען די טירקיי דאצו צו צווינגען, דאס זיא בערייטוויליג שטיקע איהרעס רייכעס אַן מאָנטענעגראָ אונד גריעכענלאנד אבטרעטע. די גראָס-מעכטע מיססען פעסט צוזאַממענהאלטען, דאמיט די טירקיי נאך קיינע אויסרעדע אונד אויספליכט האבע; דענן נור ביי איינער אונאייניגקייט דער מעכטע געטרויט זיך די טירקיי, איהרע אלטען פעהלער האַרטנעקיג בייצובעהאלטען.

אין בערלין ווירד אויך באלד איינע קאָנפערענץ אללער געזאנדטען דער אייראָפּעאישען גראָס-מעכטע אבגעהאלטען ווערדען. פריהער אבער מיססען די גראָס-מעכטע איבער די פראגען, וועלכע דער קאָנפערענץ צור בעראטהונג אונד בעאַנטוואָרטונג פאָרגעלעגט ווערדען זאָללען, איינינ זיין; היעריבער ווערדען יעצט אונטער דען גראָס-מעכטען פערהאנדלונגען געפּפלאָגען. עס ווערדען בעזאָנדערס צוויי פראגען אויפגעוואָרפען: 1) אָב זיך ניכט די ענגלישען קריעגס-שיפּפע נאך דעם מעערע פאָר אלבאַניען בעגעבען זאָללען, אום פאָן דא אויס די רעוואָלוציאָנערען אלבאנעזען אבצושרעקען? — 2) אָב ניכט אויך עסטערייך-אונגארן דער טירקיי צור הערשטעללונג דער רוהע אין נאָרד-אלבאַניען פערהעלפען זאָלל? — מאַן האט אבער לעטצטערע פראגע פאללען געלאססען, וויל עסטערייך-אונגארן, וועלכעס זיך ביי דער הערשטעללונג דער רוהע אין באָסניען אונד דער הערצעגאָווינא גענוג די הענדע פערבראַנט, פאָן דיעזעם אנזינען אונד פאָן דיעזער צומוטהונג גאר ניכט הארען וואָללטע. אונזערע מאָנארכיע וויינשט עהער, דאס די טירקיי זעלבסט דורך איהרע סאָלדאטען איינען קרייז אום די רעוואָלוציאָנערען אין אלבאַניען ציעהע, אום דיעזע רעוואָלוציאָנערען איינצושליעסען אונד יעדען צוצוג אונד יעדע צופוהר געגען נאָרד-אלבאַניען אבצושפּערען. אבער די טירקיי ערקלערטע, זיא האבע היעצו צו ווענינ סאָלדאטען אין יענער געגענד — אונד קאָננע דען קאַמפּף געגען די רעוואָלוציאָנערען ניכט אויפנעהמען. —

אין ראָם האט פאָרגעסטערן דער קאָניג פאָן איטאַליען דאס נייע פּאַרלאמענט מיט איינער טהראָן-רעדע ערעפפנעט. די טהראָן-רעדע לויטעט: "אלס איך דאס לעטצטע מאל דאס וואָרט אַן די העררען דעפּוטירטען ריכטעטע, וואר איך זאָ גליקליך אנצוקינדיגען, דאס וויר מיט אללען גראָס-מעכטען אין פריינדשאפטליכסטער בעציעהונג שטעהען. אונזערע אויסווערטיגע פּאָליטיק שטרעבט איבעראלל נאך פערזאָהנונג אונד פריעדען, נאך פערברייטונג דער בילדונג אונד נאך פרייהייט. די אונפּאַרטהייליכקייט אונד אויפריכטיגקייט אונזערער פּאָליטיק ווארדען פאָן אללען מעכטען אנערקאננט. ענגלאנד וויינשט די פעראייניגונג אללער מעכטע, אום די נאך ניכט דורכגעפיהרטען בעשטיממונגען דעם בערלינער פערטראגעס צור פאָללשטענדיגען דורכפיהרונג צו ברינגען — אונד וויר וואָללען גערנע דיעזעם גערעכטען וואונשע נאַכקאָממען. מאַן מוס פאָר אללעם די רעוואָלוציאָן אין נאָרד-אלבאַניען אונטערדריקען, דאמיט איין ערנסטליכער קריעג בעזייטיגט ווערדע. דאנן מוס נאך די געביעטס-אנגעלעגענהייט צווישען גריעכענלאנד אונד דער טירקיי געאָרדנעט ווערדען, צו וועלכעם צוועקע אללע אייראָפּעאישען גראָס-מעכטע מיט פעראייניגטען קרעפטען מיטווירקען מיססען. נור ווענן אללע נאַציאָנען אים אָריענטע בעפריעדיגט זינד, קאַנן דער פריעדען ערהאלטען ווערדען, דען וויר מיט אללער פירזאָרגע פיר לאַנגע צייט אונד עהרענהאפט צו ערהאלטען אונס בעשטרעבען."

נון, זאָ לאַנגע עס זיך בלאָס דאַרום האַנדעלט, דער טירקיי שרעקען איינצופלאָסען, אום זיא צור איינהאלטונג איהרער אין בערלין איבערנאָממענען פערפּפליכטונגען צו בעוועגען, דא קאַנן ליכט איינע איניגקייט דער מעכטע ערציעלבאר זיין; אבער וואס מאַכט מאַן אין דעם פאַללע, ווענן זיך די טירקיי אויך דורך דיעזע שיינבארע איניגקייט דער מעכטע ניכט אבשרעקען לעסט? ווענן זיא טראָטצעט אונד אלל דעם דאך ניכט פאָלגט? ווענן זיא זאגט: "מאַכט מיט מיר, וואס איהר וואָללט, איך בלייבע בייס אלטען אונד ריהרע מיך ניכט!" — ווערען זיך דאנן די מעכטע אין בעצוג אויף דאס, וואס דאנן מיט דער ווידערשפענסטיגען אונד האַרטנעקיגען טירקיי געשעהען זאָלל, איינינגען קאָננען? — ניין! — אונד טויזענדמאל: ניין!

רוסלאנד ווירד דאנן אין זיינעם צאָרנע אונד אין זיינער ריבגיער די גאנצע טירקיי פערשלינגען וואָללען; די איבריגען אייראָפּעאישען מעכטע ווערדען עס ניכט צולאססען אונד נאך איינער אנדערן רעגיערונגס-פאָרם מיט אנדערען איינריכטונגען זוכען — אונד ניכטס פינדען, וואס פיר אללע בעפריעדיגענד וועהרע!

די טירקען האבען אויך שאָן זאָ פיעל פערשטאנד, אונד אויך שאָן זאָלכע פּאָליטיקער, אום וויססען צו קאָננען, דאס פיעלע אונטער דען אייראָפּעאישען גראָס-מעכטען די צערשטיממעלונג דעם טירקישען רייכעס ניכט וויינשען. דא זיא זיך היעריבער ניכט איינינגען קאָננען, וואס מאַן דאנן מיט דען טריממערן מאַכען זאָלל — די "איניגקייט דער מעכטע" איזט אלזאָ נור זאָלאַנגע איין גוטער פערזוך, זאָ לאַנגע מאַן גלויבט, דאס זיך די טירקיי פאָן דיעזער איניגקייטס-קאָמאָדיע אבשרעקען לאססען ווערדע; זאָ זיא זיך אבער ניכט אבשרעקען לעסט, בלייבט מאַן וויעדער ביי דער אלטען געשיכטע.

הייטע פריה בראכטע איינע לאָנדאָנער אמטליכע דעפּעשע פאָלגענדע מעלדונג: זאָבאלד דער ענגלישע געזאנדטע גאָשען אין קאָנסטאנטינאָפּעל איינגעטראָפפען, פערפאַסטע ער איין שרייבען, וועלכעס אויך פאָן דען איבריגען געזאנדטען דער אייראָפּעאישען מעכטע אונטערצייכנעט אונד אַן דען סולטאַן איבערריכט ווערדען זאָלל. אין דיעזעם שרייבען ווירד דער סולטאַן אויפגעפאָדערט, אַן מאָנטענעגראָ אונד גריעכענלאנד די איהנען געהאָריגען געביעטע אבצוטרעטען אונד די שלעכטע פערוואלטונג אין דער אזיאטישען טירקיי צו פערבעססערן. פערנער ווירד אין דיעזעם שרייבען ערקלערט, דאס די געביעטס-אבטרעטונג אַן מאָנטענעגראָ ניכט אין רעגעלרעכטער וויזע געשעהען איזט; דער סולטאַן מאָגע דאהער איינען אנדערן וועג איינשלאגען, אום אללעס וויעדער גוט צו מאַכען. הינזיכטליך דער גרענץ-רעגולירונג צווישען דער טירקיי אונד גריעכענלאנד העטטע נאך דעם זינען דער טירקיי איינע גרענצבעשטיממונגס-קאָממיססיאָן ענטזענדעט ווערדען זאָללען, וועלכע די אויפגאבע העטטע, צו ערמעססען, וועלכעס טירקישע געביעט אַן גריעכענלאנד אבגעטרעטען ווערדען זאָלל. אבער עס וואר צו בעפירכטען, דאס די מיטגליעדער דיעזער קאָממיססיאָן פאָן דען פאנאטישען טירקען ניעדערגעשטאָכען ווירדען, וועסהאלב מאַן אַן דען סולטאַן די פראגע ריכטעטע, אָב ער פיר די זיכערהייט דיעזער קאָממיססיאָן גאראנטירע. אים פערניינונגס-פאללע ווירד די געזאנדטען-קאָנפערענץ אין בערלין פאָן דא אויס די נייען גרענצען גריעכענלאנדס בעשטיממען. אין בעצוג אויף די אזיאטישע טירקיי ווירד דער סולטאַן אויפגעפאָדערט, די דאָרטיגע שלעכטע ווירטהשאפט זאָפאָרט צו בעזייטיגען אונד פערבעססערונגען איינצופיהרען. —

זאָ לויטעט די לאָנדאָנער דעפּעשע. היעריבער בראַכטע וויעדער איינע קאָנסטאנטינאָפּלער דעפּעשע פאָלגענדע מעלדונג: דער סולטאַן האט זיינען קאָממאנדאנטען בעאויפטראגט, זיך נאך שקוטארי אין נאָרד-אלבאַניען צו בעגעבען, אום אויס דיעזער שטאדט די רעוואָלוציאָנערען אלבאנעזען צו פערדרענגען. אבער דער אנפיהרער דער רעוואָלוציאָנערען אלבאנעזען ערקלערטע דעם טירקישען קאָממאנדאנטען, דאס זאָבאלד די טירקישע ארמעע נור די גערינגסטע געוואלט אין נאָרד-אלבאַניען אנווענדען זאָללטע, זאָ ווערדען אללע אלבאנעזען דען וויטהענדסטען קריעג געגען די טירקען ערעפפנען אונד ביז אויף דען לעטצטען מאַנן קעמפפען. די קריעגערישען אלבאנעזען האבען זיך בערייטס נאך דער געגענד פאָן שקוטארי בעגעבען. —

פערשיעדענע נייאיגקייטען.

* (צום אנקויפע איינעס שטיק דעם הייליגען לאנדעס.) איין פאריזער בלאטט מעלדעט: דער פּלאַן יענעס מאַננעס אין לאָנדאָן בעטרעפפס דעם אנקויפעס איינעס טהיילעס דעם הייליגען לאנדעס, אום דאָרט איין יידישעס רייך צו גרינדען, האט אים אללגעמיינען אויך ביי דעם היעזיגען "כל ישראל חברים"-פעראיין איינע לעבהאפטע צושטיממונג געפונדען. אבער ווי געזאגט, נור "אים אללגעמיינען", אבער ניכט "אים איינצעלנען". דער ערוועהנטע פעראיין ווילל נעמליך דען פּלאַן אים אללען קרעפטען אונטערשטיטצען, דאך איזט ער דער מיינונג, דאס ניכט יענער טהייל אנצוקויפען וועהרע, דער פאָן לאָנדאָן אויס אין פאָר-

אונגארישען אקאדעמיע-געביידעס אונד דער קעטטענבריקע, דא ביידע איהר ענטשטעהען פֿאָרציגליך דעם גראַפֿען שטעפֿאן סעטשעני צו פֿערדאנקען האבען!" —

* (אוים דעם לעבען סעטשעני'ס.) „מאדיאר אָרסאג" טהיילט איינען אינטערעססאנטען פֿאלל אוים דעם לעבען יענעס מאננעס מיט, דעם דיא אונגארישע נאציאָן דיעזער טאגע אין דער הויפּטשטאדט איין הערדליכעס דענקמאל עררייכטעט האט. דאס ערוועהנטע בלאטט שרייבט נעמליך: גראף שטעפֿאן סעטשעני האט זיך אום זיין פֿאטערלאנד זאָלך' הערפֿאָרראגענדע פֿערדיענסטע ערוואָרבען, דאס זעלבסט זיין העפֿטיגסטער געגנער, לודוויג קאָשוטה, איהם דען טיטעל: „דער גראָססטע אונגאר" ביילעגטע. עס איזט דאהער זעלבסטפֿערשטענדליך, דאס זייטענס דער עסטערייכישען רעגיערונג יעדער שריטט אונד טריטט דיעזעס בעדייטענדען מאננעס מיט גראָססער אייפֿערזוכטיגקייט בעוואכט וואורדע. אלס נון גראף סעטשעני דאס איררענהויז, אין דעם ער מעהרערע יאהרע צוברינגען מוסטע, ענדליך פֿערלאססען קאָננטע, וואַרף ער זיך וויעדער אויף דיא פּאָליטיק. נאמענטליך אין דעם לאָנדאָנער וועלטבלאטטע „דיא טהיימס" שריעב סעטשעני מעהרערע העפֿטיגע ארטיקעל געגען דיא אבסאָלוטע עסטערייכישע רעגיערונג. אבגלייך דיעזע ארטיקעל אָהנע זיינען נאמען ערשיענען, זאָ פֿערמוטהעטע מאן אין דען רעגיערונגס-קרייזען דעננאָך, אוים וועססען פֿעדער דיעזע אנגריפֿפֿע הערריהרען. דיא רעגיערונג בעשטעללטע נון איינען אייגענען „שפּיטצעל" (שפּיאָן), אום דאס טהון אונד לאססען דעס „פֿערריקטען גראַפֿען", וויא זיא דען סעטשעני פֿעראַכטליך נאננטע, מיט נאָך גראָססערער שערפֿע צו איבערוואכען. עס וואר נון עטווא אים אפּריל דעס יאהרעס 1856, דא גראף סעטשעני 10 אָדער 12 איינפֿלוסרייכע מעננער אוים אונגארן נאך וויען בעריעף, אום איהנען זיינע „פּאָליטישען פּלאנע" מיטצוטהיילען. ער וואָללטע דיא גאָסטע ניכט אים אייגענען הויזע בעווירטהען, דא עס איהם יא ניכט אונבעקאננט וואר, דאס ער אונטער פּאָליציילִיכער אויפֿזיכט שטעהע; זיא קעהרטען דאהער אללע אין איין האָטעל איין. אבער ערשיען סעטשעני ביא זיינען גאָסטען, וויא ער דענזעלבען אין איינעם אבגעשפּערטען צימער, דאס „צוויא אויסגענגע" האטטע, איין פּראַכטפֿאָללעס מאהל בערייטען ליעס. אין דער מיטטע דעס טישעס שטאנד איין קליינעס גיפּס-בילד מיט בלומען-קרענצען געשמיקט. עס וואר דאס אייגענטליך דאס בילד דעס געוועזענען מיניסטער-פּרעזידענטען באטטהיאני, דער בעקאננטליך נאך ניעדערווערפֿונג דעס אונגארישען פֿרייהייטס-קאמפֿפֿעס אין פּעסט פֿאָן דען עסטערייכערן ערשאָססען וואורדע. דיעזעס גיפּס-בילד באטטהיאני'ס פֿפֿלעגטע סעטשעני מיט זיך צו פֿיהרען, אום עס אויף דען טיש צו שטעללען, זאָ אָפֿט ער איבער אונגארישע פּאָליטיק שפּרעכען וואָללטע. אלס נון רעכט ליסטיג געטרונקען אונד זעהר לעבהאפֿט בעראטהען וואורדע, שטעקטע איין קעללנער דען קאָפּף צור טהיר הינייַן אונד ריעף מיט לייזער שטיממע: „מיינע העררען! איין פּאָליציי-מאנן קאָממט אין בעגלייטונג איינעס געהיימען שפּיטצעל'ס!" אללע אנוועזענדען וואורדען בלייך אונד ציטטערטען פֿאַר שרעקען. איינען אויגענבליק יעדאָך, בעפֿאָר דער פּאָליציי-מאנן ביא איינער טהיר ערשיען, וואר סעטשעני ביא דער אנדערען טהירע שאָן פֿערשוואונדען. דער פּאָליציי-מאנן פֿערלאנגטע דיא אויסליעפֿערונג סעטשעני'ס, דא איהם דער שפּיאָן פֿערזיכערטע, דאס סעטשעני עס וואר, דער זיינען פּאָליטישען פֿריינדען איין מאהל בערייטעטע. איינער אוים דער געזעללשאַפֿט פֿאססטע מוטה אונד זאגטע: „עס איזט ריכטיג, דאס וויר דיא גאָסטע סעטשעני'ס זינד, דאָך ניכט דעם שטעפֿאן, זאָנדערן לודוויג'ס, איינעם פֿערוואנדטען דעס „פֿערריקטען גראַפֿען". דיעזער לודוויג האט הייטע נאמענסטאג, וועסהאלב דענן אויך זיין בילד היער מיט בלומען געשמיקט איזט. וויר וויססען אנדערס ניכט, וואָהין ער זיך פֿאַר קורצעם ענטפֿערנט האט!" — דער פּאָליציי-מאנן אונד זיין שפּיטצעל שויטען דאס בילד אן אונד איבערצייגטען זיך, דאס עס ווירקליך ניכט דאס בילד שטעפֿאן סעטשעני'ס איזט. אונטער טויזענד ענטשולדיגונגען וועגען דער שטאָרונג וואָללטען זיא זיך ענטפֿערנען. שטיעסען אבער אין דער טהיר מיט איינעם ריעזען-גראָססען קעללנער צוזאממען, דער ביידע הענדע מיט שיססעלן בעלאדען, אין גאנצעם מעהר פֿאָן זופּפּען אונד זאָסען איבער דיא קליידער דער ביידען מעננער אויסגאָס. דיעזע ענטפֿערנטען זיך נון אים זאַישליינִיגסטען אונטער פֿירכטערליכען פֿערוויינשונגען, וועהרענד אים שפּייזע-צימער איינע מינוטע שפּעטער איין דאָננערנדעס „עליען!" דיא לופֿט ערשיטטערטע. דער ריעזען-גראָססע קעללנער אין שוואַרצעם פֿראַקע אונד ווייסער קראַוואטטע וואר נעמליך קיין אנדערער אלס שטעפֿאן סעטשעני זעלבסט, דער זיינען פּאָליטישען פֿריינדען דען בעווייז פֿיהרען וואָללטע, וויא דומם דיא עסטערייכישע פּאָליצייא איזט, דיא ער דורך איינע „איינפֿאכע פֿערקליידונג" זאָ טרעפֿפֿליך פֿאָפּפֿען קאָננטע. איינינע מאָנאטע שפּעטער קאם דיא גאנצע געשיכטע דעם דאמאליגען מיניסטער באך צו אָהרען. דער לעבעלנד זאגטע: „ביא גאָטט! ניכט גראף סעטשעני, זאָנדערן מיינע פּאָליצייא איזט פֿערריקט!"

* (איינע רעדע דעס לאָרד בעאקאָנספֿיעלד.) דער גראָסע שטאאטס-מאנן, דער דורך גלאדסטאָנע פֿאָן זיינער שטעללע אלס מיניסטער-פּרעזידענט ענגלאנדס פֿערדרענגט וואורדע, היעלט אם 22 דיעזעס אין איינער פּאָליטישען פֿערזאממלונג פֿאָלגענדע רעדע: „מיינע העררען! דיא שטעללונג אונזערער פּארטייא האט וואָהל איינען וועכסעל ערליטטען. דאס ערגעבניס דער נייוואהלען האט אונזערען ריקטריטט פֿאָן דער רעגיערונג אלס נאטהווענדיג ערשיינען לאססען, אללײן דאס דאָרף אונס ניכט ענטמוטהיגען. האלטען וויר פֿעסט צוזאממען, זאָ ווערדען דיא פּאָליטישען פֿערהעלטניססע אלסבאלד איינע וויענדונג ערהאלטען, דיא פֿיר אונס גינסטיג זיין ווירד. דאס ענגלישע פֿאָלק איזט אונזערער פּארטייא ניכט פֿיינד. וועננ עס טראָטצדעם דיעזעסמאל זיינע שטיממען אונזערען געגנערן געגעבען, דא געשאה עס נור דעסהאלב, וויל מאן אין ענגלאנד עבען דען „וועכסעל" ליעבט. מאן האט עס ניכט גערנע געזעהען, דאס וויר שאָן זייט איינער רייהע פֿאָן יאהרען דיא רעגיערונג פֿיהרטען. גוט! מאָגע אויך העררי גלאדסטאָנע פֿיר קורצע צייט דאס פֿערגניגען דעס רעגיערענס האבען! ער פֿערזיכערטע איממער, מעהר קיינע שטעללע אים מיניסטעריאום איבערנעהמען צו וואָללען! אונד וואס געשאה? ער איזט ניכט בלאס מיניסטער-פּרעזידענט, זאָנדערן לייטעט גלייכצייטיג דאס פֿינאנץ-מיניסטעריאום! וואס מיך בעטריפֿפֿט, זאָ האט ער אויסגעשפּראָכען, דאס איך ניכט מעהר פֿיהרער אונזערער פּארטייא זיין וויל, דא איך מיך נעמליך אינס פּריוואט-לעבען צוריקציעהען געדענקע! הידורך וואָללטע ער נור אונזערע פּארטייא ענטמוטהיגען. איך ערקלערע דאהער פֿייערליך, דאס איך, זאָלאנגע מיינע פּארטייא מיך מיט איהרעם פֿערטרויען בעעהרט, דיעזעלבע נימער פֿערלאססען ווערדע. איך ווערדע אן דערען שפּיטצע זאָלאנגע קעמפּפֿען, ביז דער זיעג וויעדער אונזער איזט, דא נור דורך אונזערע פּאָליטיק ענגלאנד גראָס אונד געזיכערט בלייבען ווירד!" —

געשעפֿטסבעריכט

פּעסטער פּרייזע

געטרייד ע-געשעפֿט. פֿאָן ווייצען וואר נעסטערן וועניג צו מארקטע געבראכט, דער פערקויף וואר שוואך, 7000 מעצר' ווארדען פערקויפֿט.

ווייצען טהייס 600 מעטרצ' 75.5 קילא 12.75 גולד. 100 מעטרצטר, 76.7 קילא 12.80 גולד. 300 מעטרצטר' 76.3 קי' 12.— גולדען. 500 מטרצ' 75.7 קילא 12.70 גול. 1000 מטרצ' 75.6 קילא' 12.70 גול. — (אללעס פער דרייא מאנאטע.) —

קאָרן, 9.92½—10 גולד.

גערסטע 8—8.80 גולד.

האפער 7.35 גולד. —

ווייצען פער הערבסט 10.30—10.35 גולד.

האפער פער הערבסט 6.15 — 6.20 גולד.

קוקורוץ באנאטער פער מאי-יוני 1880, 7.90 — 7.95 גולד.

וויענער שלאכט-פֿיעה מארקט. דער אויסטריעב אויף דעם וויענער שלאכט פֿיעהמארקטע אם 24-טען ה. מ. בעטרוג 2931 שטיק. דאפֿאָן וואַרען: 1450 אונגארישע 840 גאליצישע אונד 641 דייטשע. דיא פּרייזע שטעללטען זיך פער 100 קג.: אונגארישע מאסט-אָכסען 51—60 גולדען — גאליצישע 54—56½ גולד, דייטשע 52—59 גולד.

פֿעראנטוואָרטליכער רעדאקטער: מאיר בר"י רייז.

פֿרוכט- אונד מעהל-פּרייז-טאבעללע.

פֿריכטע.	קוואליטעט פר. העקטאָל.	פער 100 קילאָגראַממ
ווייצען נייער באנאטער	—	—
" "	75	12.20—12.35
" "	76	12.40—12.50
" "	77	12.60—12.70
" "	78	12.75—12.85
" "	79	—.——.—
" "	80	—.——.—
טהייס	74	—.——.—
" "	75	12.25—12.40
" "	76	12.50—12.60
" "	77	12.60—12.80
" "	78	12.85—12.95
" "	79	—.——.—
" "	80	—.——.—
פעסטער באָדען	74	—.——.—
" "	75	12.20—12.30
" "	76	12.35—12.40
" "	77	12.50—12.60
" "	78	12.79—12.75
" "	79	—.——.—
" "	80	—.——.—
וויסענבורגער	74	—.——.—
" "	75	—.——.—
" "	76	12.20—12.35
" "	77	12.45—12.55
" "	78	12.65—12.75
" "	79	12.80—12.90

פֿריכטע	קוואליטעט פר. העקטאָל.	פער 100 קילאָגראַממ
קאָרן	72	9.90 — 9.10
גערסטע מאלץ	62	9 — — 8.20
גערסטע פֿישטער	62	7.95 — 7.65
האָפער	41	7.70 — 7.30
קוקורוץ באנאטער	—	— — —
אנדערער	73	7.50 — 7.40
הירזע	—	7.80 — 7.60

[illegible]		100 קילאָ
ווייצען	פער אָקטאָבער	10.30
"	פֿריהיאהר	—.—
"	"	—.—
קוקורוץ	"	7.90
גערסטע	"	—
האפער	"	6.15
"	"	—.—
רעפּס	"	—.—

באַללען-מעהל		פֿל. קר.
נומער 0	דער באַללען צו 100 קילאָגראַממ מיט זאַק	22 80
" 1		22 20
" 2		21 60
" 3		20 50
" 4		19 50
" 5		18 80
" 6		18 60
" 7		18 —
" 8		17 20
" 8½		16 20
שפּיריטוס: אלטע פֿעטהאָרע פּרייזע		35 —
" ניי קארטאָפֿעל		33 —

קורז-טאבעללע פֿאָם 25 מאי.

געלד-קורזע	פֿל. קר.
וועכסעל-אַקציא	100 —
דוקאטען	5 59
עסטערייך-אונגארישע 8 גולדען גאָלד-שטיק (20 פראנקס)	9 40
נאפּאָלעאָנדאָר	9 40
דייטשע רייכסבאנקנאָטען	58 30
20 מארקשטיק	11 61
פּאפּיער-רובעל	1 25

לאָזע.	פֿל. קר.
1854-ער 4 פּראָצענטיגע שטאאטס-לאָזע	123 50
1860-ער " גאנצע	130 50
דעטטאָ " פֿינפֿטעל	130 —
1864-ער לאָזע צו 100 גולדען	174 50
דעטטאָ " 50 "	174 25
קאססא אנווייזונגען	29 —
טהייס-לאָזע	16 60
קרעדיט-לאָזע	178 75
קלארי-לאָזע צו 40 גולדען	43 50
דאָנוי-רעגולירונגס-לאָזע	107 50
אָפֿנער לאָזע	24 —
רודאָלפֿ-לאָזע צו 10 גולדען	16 —
[illegible] לאָזע " 20 "	20 20
[illegible] לאָזע " 40 "	44 25
פּאלפֿי לאָזע " 40 "	42 —
[illegible]-לאָזע " 10 "	17 40
סאלם-לאָזע " 40 "	52 50
[illegible] לאָזע " 20 "	22 25
[illegible] לאָזע " 40 "	44 25

לאָזע.	פֿל. קר.
[illegible] לאָזע צו 20 גולדען	25 —
טריעסטער לאָזע " 100	125 50
דעטטאָ " 50	62 50
וואלדשטיין-לאָזע " 20	33 50
ווינדישגרעץ " 20	37 —
אונגארישע פּרעמיען-לאָזע צו 100 גולד.	110 50
דעטטאָ צו 50 גולדען	109 —
וויענער לאָזע	118 —

ווערטה-פּאפּיערע	פֿל. קר.
אונגארישע גאָלד-רענטע	105 70
אונגארישע גרונדענטלאסטונגען	94 50
טעמעשוואר-באנאטער	93 50
זיעבענבירגישע	93 —
קראָאטישע	97 50
בוקאָווינער	95 50
אונגארישע אייזענבאהן-אנלעהען	125 75
[illegible]-אבלעזונגס-אבליגאציאנען	92 35
פֿאנדבריעפֿע דער אונגארישען באָדען-קרעדיט צו 5 אייגהאלב פּראָצענט	101 50
דער אונגארישען היפּאָטהעקען-באנק צו 5 פּראָצענט	96 25
דער אונגארישען אללגעמיינען באָדען-קרעדיט-אנשטאלט צו 5 אייגהאלב פּראָצענט	96 —
דעטטאָ צו 6 פּראָצענט	102 —
דער פּעסטער קאָממערציאל-באנק	102 75
דער [illegible]	82 25
דער [illegible]	145 —

Eigenthümer u. verantwortlicher Redacteur: M. REIS.

Budapest, 1880. — Druck v. M. Burian, Waitznerboulevard

מער אין אונרעכט, אבער דאך ערקלעהרליך, דא יא דער רעליגיאָנס-האס נאָך אימער ניכט אויסגעשטאָרבען איזט. אללײן דאס איינע רעגיערונג אפפענטליך ערקלערען זאָלל: „וויר מאבען איינען אונטערשיעד צווישען איינעם „יודען מיט געלד" אונד איינעם „יודען אָהנע געלד" — דאס איזט דאָך ביזהער עטוואס אונערהאָרטעס געוועזען! דאס קאָנן עבען נור אין רוסלאנד געשעהען!

* (דאס אורטהייל אין דעם רוסישען ניהיליסטען-פראָצעס) ווארדע פאָם פעטערסבורגער געריכטסהאָפע אם 26. דיעזעס געפאללט. לייט צייטונגס-אויסזאגע ווורדען פאָלגענדע פיער פונקטע פעסטגעשטעללט: 1) דאס דר' יאַמאר ווירקליך אין איינער פאבריק דיא פיסטאָלע געקויפט, דיא סאלאוויעף שפּעטער אויף דען רוסישען קאיזער אבגעפייערט. דיא אויסרעדע, דאס ער דיעזעלבע פיר איינען קראנקען געקויפט, דער אין זיינער בעהאנדלונג וואר, אונד דאס ערסט דיעזער קראנקע דיא פיסטאָלע דעם סאלאָוויעף איבערגאב, שטעללטע זיך אלס אונריכטיג הערויס. — 2) געגען מיכאַילאָף אונד סאבוראף ווארדע פעסטגעשטעללט, דאס סאבוראף געגען דען גענעראל מעזענצעף מיט איינעם שפּיטציגען מעססער איינען שטאָס אין דיא ברוסט געפיהרט, וואָראן ער מיטטעלס איינעס וואגענס געפליכטעט, וועלכער פאָן מיכאילאָף, דער אלס קוטשער פערקליידעט וואר, געלענקט ווארדע. — 3) געגען קאָלענקינא אונד איהרע פריינדין, נאמענס מאַלינאָווסקאַיא, ווארדע פעסטגעשטעללט, דאס זיא ביא איהרער פערהאפטונג אויף דיא שאנדארמען געשאָססען האבען אונד זיך דאן אין איהרע צימטער געפליכטעט, וואָ זיא איינען גראָסען פאַק שריפטען אין אללער איילע אין דען אָפען שלידערטען. אויס דען, ביא בײדען פריינצימערן נאָך פארגעפונדענען שריפטשטיקען גינג יעדאָך אויפס אונצווייפעלהאפטעסטע הערפאָר, דאס זיא צו דען היפט-פיהרערינען דער ניהיליסטישען פארטייא געהאָרען. — 4) געגען אללע איבריגען אנגעקלאגטען ווארדע פעסטגעשטעללט, דאס זיא זייט יאהרען אין דיא ניהיליסטען-פערשוויערונגען פערוויקעלט זינד, אונד דאס איהרע גאנצע טהעטיגקייט דאראויף געריכטעט וואר, דורך מארד-אנפעללע דיא האכסטען בעאמטען צו בעזייטיגען, אום זא דען צוזאממענשטורץ דעם שטאאטעס צו בעווירקען. אונטער דיעזען בעפינדען זיך לײדער אויך צווייא יודען אונד צוואר: דער אין איינער פריהערען נומטער בעריימטע ערוועהנטע לאָווענטהאל, דער זיך צום ראבבינער הערואנבילדען וואָללטע אונד זיך פאָן דען ניהיליסטען צום אנשלוססע אן דיעזען בעשטרעבונגען פערלייטען ליעס: פערנער איין געווייסער נאטהאנזאָהן, דער אין ווייטער פערוואנדטער דעם זעהר בעריהמטען, פאָר ווענינען יאהרען פערשטאָרבענען לעמבערגער ראבבינערס נאטהאנזאָהן זיין זאָלל. דיעזער יונגע מענש גילט אין גאנץ רוסלאנד אלס „וואָהל-לערנער". אונד ניעמאנד בעגרייפט עס, וויא דערזעלבע, דער ביז צום אויגענבליקע זיינער פערהאפטונג זעהר פלייסיג דעם תלמוד-שטודיום זיך געווידמעט אונד אויסערסט זעלטען דאס „בית המדרש" פערליעס, מיט דען ניהיליסטען אין פערבינדונג געקאָממען זייא! — דער שטאאטס-אנוואלט זאגטע אין זיינער אנקלאגע פאָר דעם געריכטע אונטער אנדערם פאָלגענדעס: „עס איזט טרויריג, ווען וויר אונזערע רוסישען ניהיליסטען בעטראכטען. אין דייטשלאנד גיבט עס יא זאָגענאנטע „זאָציאַליסטען", וועלכע עבענפאללס דען געגענווערטיגען שטאאט שטירצען מאכטען, אום איינען אנדערן שטאאט צו ערריכטען, דער איהרער אנזיכט נאָך בעססער אונד צייטגעמעסער איינגעריכטעט וועהרע, אבער מאן דארף ניכט פערגעססען, דאס דיא דייטשען „זאָציאַליסטען" איהרען צוועק ניכט דורך מארד ערריינען וואָללען. אלס צווייא פערריקטע, נעמליך האדעל אונד נאָבילינג, דען דייטשען קאיזער איבערפיעלען, דא ערקלערטען דיא זאָציאַליסטען פייערליך, דאס יענע מאָרדער ניכט צו איהרער פארטייא געהאָרען. דא דיא זאָציאַליסטען דען מארד אויפס שטרענגסטע פערדאממען. אנדערס יעדאָך פערהאלט עס זיך מיט דען רוסישען „ניהיליסטען": ווירד איינער דערזעלבען אלס מאָרדער ערגריפפען, זאָ פעראפפענטליכען דיא איבריגען ניהיליסטען פלאקאטע אונד בראָשירען, וואָרין זיא ערקלערען, פיר איהרען פערהאפטעטען פריינד ראַכע צו איבען: יא זיא ערקלערען, דאס מיט דער געפאנגען-נאהמע אונד הינריכטונג דעם איינען אָדער דעם אנדערען ניהיליסטען ניכטס געטהאן איזט, דא נאָך פיעלע טויזענדע צוריקבלייבען, דיא ניכט רוהען ווערדען, ביז שטאאט אונד רעליגיאָן גענצליך פערניכטעט זינד: זיא ערקלערען, מיט שווערט אונד פייער אללעס צו פערווסטען, ביז זיא איהרען צוועק ערריכט האבען! — אויס דיעזעם גרונדע מיססען וויר שטרענגער פערפאהרען געגען דיא ניהיליסטען, אלס דייטשלאנד געגען דיא זאָציאַליסטען פערפאהרט. פאָן דענען איינע זאָגאר אים פארלאמענטע אלס רעפּרעזענטאנט זיצט אונד שטיממע האבען; איך פאָדערע דאהער דען געריכטס-האָף אויף, אין זיינעם אורטהייל קיינע מילדע, קיינע שאָנונג צו קעננען, דא שטאאט אונד רעליגיאָן אין געפאהר שטעהען, פאָן דער איבער דאס גאנצע רייך אויסגעברייטעטען ניהיליסטען-באנדע אין דען אבגרונד געשטירצט צו ווערדען!" — דער געריכטס-האָף פערקינדעטע אם 26. דיעזעס 3 איהר נאכמיטטאגס זיין אורטהייל, וועלכעס פיר מיכאילאָף אונד סיבאראָף צום טאָדע אם גאלגען לויטעט. דר' וואימאר ווארדע צו 15 יעהריגער צוואנגסארבייט אין דען סיביריישען בערגווערקען פעראורטהיילט. אנדערע צווייא אנגעקלאגטע ערהיעלטען עבענפאללס איינער 20, דער אנדערע 15 יאהרע צוואנגסארבייט. קאלענקינא אונד איהרע פריינדין מיססען זיך עבענפאללס 15 יאהרע צוואנגס-ארבייט אין סיביריען געפאללען לאססען. לאווענטהאל ערהיעלט 10, נאטהאנזאָהן היננעגען 6 יאהרע פעסטונגס-האפט, וועלכע שטראפע פערהעלטניסמעסיג אלס מילדע בעטראכטעט ווערדען מוס, דאס זיא צו קיינער צוואנגס-ארבייט גענאטהיגט ווערדען. דיא איבריגען, איבער 200 אנגעקלאגטען ווארדען טהיילס פיר לענגערע, טהיילס פיר קירצערע צייט צור פערבאננונג נאך סיביריען פעראורטהיילט.

* (איינע מוטטער אלס מאָרדערין איהרעס זאָהנעס.) אים טארצאל (זעמפלינער קאָמיטאט) ווירד דעם „פעשטי הירלאפ" פאָלגענדעס בעריכטעט: פאָר עטווא 15 יאהרען וואנדערטע איין יונגער מענש פאָן היער נאך אמעריקא אויס, איינע מוטטער אונד צווייא ברידער צוריקלאססענד. וועהרענד דיעזער צייט פאָן יאהרען גאב דערזעלבע קיין לעבענסצייכען פאָן זיך. זיינע פערוואנדטען היעלטען איהן אין פאָלגע דעססען פיר טאָדט. אין דער מיטטע דיעזעס מאָנאטס קעהרטע דערזעלבע פלאָטצליך צוריק אונד בעגאב זיך צו זיינען צווייא ברידערן, דיא אין דער נעהע פאָן קאשוי וואָהנען. דיא פריידע איבער דיעזע אונערווארטעטע היימקעהר וואר אונטער דען פערוואנדטען איינע זעהר גראָסע. נאטירליך נאבדעם דער בערייטס טאָדט-געגלויבטע דענזעלבען דיא ערפריילבע מיטטהיילונג מאכטע, אויס אמעריקא 300,000 גולדען מיטגעבראכט צו האבען. אלס דערזעלבע זיך אום דיא מוטטער ערקונדיגטע, ערפוהר ער דאס דיעזע אין איינעם ווירטהסהויזע אויף איינער פוסטא וואָהנע. עס ווארדע נון פעראבריעדעט, דאס דער היימקעהרענדע אללײן צור מוטטער רייזע אונד זיך דערזעלבען ניכט צו ערקעננען געבע. דיא ברידער זאָללטען ערסט צווייא טאגע שפּעטער ביא דער מוטטער איינטרעפפען, אום איהר דיא פריידיגע אונד איבערראשענדע מיטטהיילונג צו מאכען, דאס דער פערמיסטע איינגעטראָפען „איהר זאָהן" זייא. דער היימגעקעהרטע אמעריקאנער טראף אבענדס אויף דער פוסטא איין, אונד דא זיינע מוטטער איהן ווירקליך ניכט ערקאנטע, זאָ ערזוכטע ער איינפאך אום נאכטקוואַרטיער, וואס איהם דענן אויך בערייטווילליגסט בעוויללוגט ווארדע. פאָר דעם שלאפען געהען איבערגאב ער זיין געלד דער מוטטער מיט דער ביטטע, דאסזעלבע איבער נאכט בעוואהרען צו וואָללען. דא ער זיך אויף דער פוסטא ניכט זיכער

דען הימעל געריכטעט, צאָגען דיעזע טאללען לייטע דורך דיא שטראסען. הינטער איהנען הער ליעף איין געזינדעל פאָן מעננערן אונד ווייבערן אונד שריע אין ווילדער בעגייסטערונג: „וויר זעהען דיא הערליכקייט דעס נייען מעססיאס אין דען וואָלקען, וויר זעהען דיא ענגעל הערניעדערשטייגען, אום היער אין מינסטער אין דעם נייען ירושלים צו הערשען." —

דיא אנפיהרער דיעזעס געזינדעלס ערשטירמטען דאס שטאדטהויז אונד נאהמען אללע דאָרט בעפינדליכען וואפפען צו זיך. נאמענטליך דיא ווייבער פערפיעלען אין איינען פאָרמליכען וואהנזינן, ריססען אללע קליידער פאָן זיך, ווארפען זיך נאקט אויף דיא ערדע, שריען, הייִלטען אונד לאגטען אונטער שרעקליכען צוקונגען; אנדערע קלאטשטען אין דיא הענדע, קנירשטען מיט דען צעהנען אונד צערשלוגען זיך דיא ברוסט. —

דיעזע אונד עהנליכע אויסטריטטע פערבריישטען שרעקען אין דער גאנצען שטאדט. אויך אויס דער גאנצען אומגעגענד קאמען דיא טאָללגעמאכטען בויערן נאך מינסטער הערבייגעשטראָמט, דענן דיא אנפיהרער ערליעסען אן זיא איינען אויפרוף, וועלכער פאָלגענדערמאסען לויטעטע: „דער הימעל האט איינען אויסעראָרדענטליכען אונד הייליגען פראָפעטען נאך מינסטער געשיקט. אללע, וועלכע דיא עוויגע גליקזעליגקייט האבען וואָללען, מאכטען זאָפאָרט מיט ווייבערן אונד קינדערן נאך מינסטער קאָממען, אום ירוזאלעם אונד ציאָן צו זעהען — אונד היער זאָללען זיא אויסער היממלישער גליקזעליגקייט אויך נאך איירדישעס גליק פאלל אויף געניעסען." — דיעזעס אויפרופע פאָלגענד, זען דיא בויערן אויס דער גאנצען אומגעבונג מיט ווייבערן אונד קינדערן נאך מינסטער, אום אין דעם נייען „ציאָן" זיך אין דיא שעטצע צו טהיילען.

אלס נון דיא שטאדט מינסטער אין דען הענדען דיעזער ווידערטייפער וואר, איבערפיעלען דיעזע אללע קירכען אונד קלאָסטער, פלינדערטען דיאזעלבען אונד צערשטאָרטען אללעס, וואס דען קאטהאָליקען טהייער וואר. אללע אין דער שטאדט פאָרהאנדענען ביכער ווארדען אויף אפפענטליכעם מארקטע פערבראננט אונד נור לוטהערישע ביבעל-איבערזעטצונגען ווארדען געלאססען. מעהרערע טויזענדע דער אונגליקליכען בעוואָהנער, דיא זיך ניכט ווידערטייפען לאססען וואָללטען, ווארדען ניעדערגעשלאגען. זעלבסט קראנקע אונד גרייזע פאנדען ביא דעם ווילדען געזינדעל קיין ערבארמען. וועהרענד איהרעס רויבענס אונד מאָרדענס ריעפען דיא ווידערטייפער פאָרטוועהרענד: „איהר לייטע, טהועט בוסע (תשובה); דאס הימלישע רייך איזט נאהע!"

אויף בעפעהל דעס ווידערטייפערס „מאטטהיעזען" ווארדע דאס איינענטהום דער אויסגעוואנדערטען בירגער אין בעשטיממטע הייזער צוזאממענגעטראגען, אום עס אונטער דיא איבריגגעבליעבענען צו פערטהיילען. איינער דער אנוועזענדען, וועלכער איינע איינוועגדונג געגען דיעזע פערטהיילונג פרעמדען פערמאָגענס מאכטע, ווארדע פאָן מאטטהיעזען אויף דער שטעללע פאָר דען אויגען דער גאנצען פערזאממלונג מיט איינענער האנד געטאָדטעט. — ווייטערס געהאָרכטע איהם יעדער מיט שוויינדער אנגסט; וועלכעס דער בעפעהל, דאס אללעס געלד אונד זילבער אונד אללע קאָסטבארקייטען דער איבריגגעבליעבענען איינוואָהנער אלס געמיינשאפטליכעס פערמאָגען אויף דאס שטאדטהויז געבראכט ווערדען זאָללטען, ווארדע אָהנע ווידערשפּרוך פאָלגעלייסטעט. ענדליך ריקטע איינע ארמעע געגען מינסטער אן, אום דיעזע שטאדט איינצונעהמען אונד דיעזעס געזינדעל צו בעזיעגען. דא ליעף מאטטהיעזען, מיט איינעם לאנגען שפּיעסע בעוואפפנעט, דורך דיא שטראסען דער שטאדט, אונד שריע: „דיא ענגעל זינד מיר אים טרוימע ערשיענען אונד האבען מיר פערשפּראָכען, דיא פיינדע אין מיינע הענדע צו ליעפערן; דאהער וויל איך מיט ווענינ מעננערן אויסציהען אונד דיא פיינדע פערניכטען!" אונד זאָגלייך אונטערנאהם ער מיט נור 30 מעננערן איינען אויספאלל געגען דיא בעלאגערער — אונד ווארדע ווירקליך זאמט זיינער קליינען שאאר געטאָדטעט!

נון ווארדע דער שניידערמייסטער יאהאנן פאָן ליידען דער איינציגע פראָפעט אונד דער אנפיהרער דעס גאנצען ווידערטייפער-געזינדעלס. זיין אדיוטאנט קניפפערדאָללינג מאכטע דען פארשלאג, דיא האָהען קירכענטהירמע ניעדערצורייסען, אינדעם ער זיך נאר אויף דען פסוק פאָן ישעיה בעריעף, אין וועלכעם עס הייסט: „וכל הר וגבעה ישפלו — דאס הייסט, דאס אללעס האָהע ערניעדריגט ווערדען מיססע." — דאריבער וואר יאהאנן געגען זיינען אדיוטאנטען זא ערצירנט, דאס ער איהן פאָן זיינעם אמטע אבזעטצטע אונד צום שארפריכטער מאכטע.

פאָן נון אן בענאהם זיך יאהאנן פאָן ליידען אלס אלליין-הערשענדער פראָפעט, ער גינג אויף דען מארקטפלאטץ צו מינסטער, אום זיך פאָם פאָלקע אלס פראָפעט אויסרופען צו לאססען.

(פאָרטזעטצונג פאָלגט.)

שלאג געבראכט ווערדע. דער לאנדשטריך פאָן גלעד ביז מואב איזט וואָהל איין פרוכטבארער, דער פאָרצוגליך פיר דיא "פיעה-צוכט" זיך אייגנעט. אללי דאס איזט ריכטיג. אללײן ווענן ווירקליך איין יידישעס רייך געגרינדעט ווערדען זאָלל, זאָ מיסטע דיא שטאדט ירושלים אונבעדינגט דען מיטטעלפונקט דעסזעלבען בילדען. אונד היערין ליעגט עבען דיא גראָססע שוויעריגקייט. יענעס שטיק לאנד, וועלכעס פריהער פאָן ראובן, גד וחצי שבט מנשה אין בעזיטץ גענאָממען וואר, ווירדע דער סולטאן, דער אין געלד-פערלעגענהייטען זיך בעפינדעט, גערנע פערקייפען. אללײן ירושלים אונד אומגעגענד, וויא זאָ פיעלע טירקישע מאָשעען (בעטהייזער), גרעבער אי׳ ז׳ ו׳ זיך בעפינדען אונד וועלכע אָרטשאפטען אויך פאָן דען מאָהאממעדאנערן אלס "היליג" געהאלטען ווערדען, דירפטע דער סולטאן, שאָן אוים פורכט פאָר זיינעם פאָלקע, שווערליך דען יודען איבערלאססען. מאן פערגעססע דאָך ניכט, וועלכעס געוויכט דיא טירקען אויף דיא "מערת המכפלה" אללײן לעגען, דא יא אויך זיא דיא אבקאָממלינגע דעם אברהם אבינו עליו השלום זינד! אבער נאָך מעהר: עס איזט זאָגאר איינע פראגע: אב דיא קאטהאָלישען מעכטע אין איראָפא עס צוגעבען ווערדען, דאס ירושלים אונד אומגעגענד אין יידישע הענדע איבערגעהען: מאן ווייס אוים דער געשיכטע, וועלך׳ בלוטיגע קעמפפע דיא קאטהאָלישען מעכטע געגען דיא טירקייא געפיהרט, אום דאס זאָגענאננטע "הייליגע גראב" איהרעם רעליגיאָנס-שטיפטערס אין איהרע געוואלט צו בעקאָממען. פרייליך איזט דיעזעס פאָרהאבען טראָטץ וויעדערהאָלטער קריעגע ניכט געלונגען; דאס זאָגענאננטע "הייליגע גראב" בעפינדעט זיך אויך היינטע נאָך אין דער האנד דער טירקען. אללײן מאן ווייס, דאס וויאָ עס זיך אום דען "נוצרי" האנדעלט, דא הערשט אונטער דען קאטהאָליקען איין גראָססערער האס געגען דיא יודען אלס געגען דיא מאָהאממעדאנער: דיא קאטהאָליקען ווירדען עס דאהער קיים צוגעבען, דאסס דאס געביעט, וואָ דאס "קבר הנוצרי" זיך בעפינדעט, אין יידישע הענדע איבערגעהע. איין יידישעס רייך יעדאָך אָהנע ירושלים גלייכט איינעם מאגע אָהנע זאָנגע!" (עבען אין ריקזיכט אויף דיעזע שוויעריגקייטען, דיא זעלבסט דורך גראָססע געלד-אָפּפער זיך ניכט בעזייטיגען לאססען, גלייבען וויר, דאס עבען נור דער "גואל הצדק" דאצו בערופען זיין ווירד, דאס יידישע רייך וויעדער הערצושטעללען!)

* (לאָרים מעליקאָף אונד דיא יודען אין רוסלאנד.) דער נייע בעפעהלסהאבער אין רוסלאנד, גענעראל לאָרים מעליקאָף, דער פאָם קאיזער דיא אונבעשרענקטעסטע פאָללמאכט ערהיעלט, דאס גאנצע רייך נאָך זיינעם גוטדינקען איינצוריכטען, האט זיך ביזהער דעם פאָלקע אונד אויך דען יודען געגענאיבער עבען ניכט אונפריינדליך בענאָממען. איינע פעטערסבורגער דעפעשע פאָם 26. דיעזעס מעלדעט: "גענעראל לאָרים מעליקאָף ערהיעלט פאָם קאיזער צו דעם צוועקע איינע אונבעשרענקטע פאָללמאכט, דאמיט ער אויף אירגענד איינע וויזע דען געפעהרליכען ניהיליסטען-אומטריעבען איין ענדע מאכע. דער גענעראל יעדאָך ערקלערטע, דאס דיעס ניכט אויף איינמאל, זאָנדערן בלאָס נאָך אונד נאָך דורך איינע ריכטיגערע ערציעהונג דעם פאָלקעס ערציעלט ווערדען קאנן. נור איין אונגעבילדעטעס פאָלק לאססט זיך פאָן רעוואָלוציאָנערן אונד ניהיליסטען אויפרייצען, ניכט אבער איין פאָלק, וועלכעס איינע גוטע ערציעהונג האטטע. לאָרים מעליקאָף גאב אין פאָלגע דעססען דען בעפעהל, דאס אים גאנצען רוסישען רייכע גוטע פאָלקס-שולען ערריכטעט ווערדען זאָללען. דער שול-צוואנג זאָלל איין אללגעמיינער זיין. זאָוואָהל עדעל-לייטע אלס בויערן אונד יודען ווערדען אין צוקונפט פאָן דער בעהאָרדע גענאָטהיגט ווערדען, דיא קינדער אין דיא שולע צו שיקען, דאמיט דיעזע אין דען נאָטהיגען וויססענשאפטען אייגען גרינדליכען אונטערריכט גענייססען קאָננען. — לאָרים מעליקאָף גלייבט, דורך דיעזען שול-צוואנג איין דאָפּפעל-ציעל צו ערדייכען: ערסטענס דירפטע דאס קינפטיגע געשלעכט, וועלכעס דיא שול-בילדונג האבען ווירד, פאָן דען ניהיליסטען-פערלאָקונגען זיך ניכט פערלייטען לאססען; צווייטענס קאָננטע מאן דאנן פיעל לייכטער איינע בירגער- אונד יודען-עמאנציפאציאָן אין רוסלאנד צור אויספיהרונג בריגנען. דא היעטע דאס אונגעבילדעטע פאָלק אונד דיא מייסטען יודען, דיא עבענפאללס קיינע שול-בילדונג האבען, דיא "גלייכבערעכטיגונג" גאר ניכט צו בענוטצען וויססען. אונטער דען יודען מאכט דיעזער שול-צוואנג פיעל אויפזעהען. זיא ווירדען, נאמענטליך אין דען פראָממען לאנדגעמיינדען, געווינע אויף דיא "גלייכשטעללונג" קיינען אנשפרוך מאכען, ווענן זיא נור דיא קינדער ניכט אין דיא פאָלקסשולען שיקען מיסטען. טראָטצדעם פערהאלטען זיך דיא יידישען געמיינדען רעכט רוהיג אונד פערמיידען עס, געגען דען איהנען פערהאסטען שול-צוואנג אויך נור איין געזוך ביים גענעראל לאָרים מעליקאָף איינצוריכטען. זיא וויססען יא, דאס דער גענעראל, וויא בערייטס ערוועהנט, מיט הילפע דער פאָלקסשולען דען ניהיליסטישען בעוועגונגען נאָך אונד נאָך איין ענדע צו מאכען שטרעבט. דיא יודען וואָללען אלזאָ געגען דען שול-צוואנג ניכט איינשרייטען, דאמיט זיא ניכט אלס פריינדע דער ניהיליסטען ערשיינען!" —

* (אויך איינע בעשאָניגונג!) דעם אמטסבלאטטע "וויענער אבענדפאָסט" ווירד אויס פעטערסבורג פאָלגענדעס געשריעבען: "עס איזט ריכטיג, דאס אוים רוסלאנד פרעמדע יודען אויסגעוויעזען וואורדען; דאָך איזט עס איין אירטהום, דיעזע אויסווייזונג אלס יודענפערפאָלגונג צו בעטראכטען. — דיא זאכע פערהאלט זיך וויא פאָלגט: "יעדער פרעמדע אונד בראווע יודע דארף אין זיינען "געשעפטס-אנגעלעגענהייטען" אין רוסלאנד רייזען. אויך דירפען פרעמדע גראָססהענדלער זיך אין רוסלאנד צוויינג-געשעפטע ערריכטען. זייט דער צייט דעס קאיזערס פעטער דעם גראָססען איזט עס דעננאָך ניכט געשטאטטעט, דאס אין דען הויפט-שטעדטען זיך יודען לענגער אלס 48 שטונדען אויפהאלטען זאָללען. שפעטער וואורדע דיעזע שטרענגע פעראָרדנונג געגען דיא יודען ניכט זעהר בעאכטעט. זאָ האבען זיך יודען, וועלכע אים שטאאטס-דיענסטע שטאנדען, פערנער האנדווערקער, קינסטלער אונד גראָססהענדלער זאָוואָהל אין פעטערסבורג אלס אויך אין מאָסקווא אָהנע ווייטערעס ניעדערגעלאססען דירפען. נור דאס יידישע "פראָלעטאריאט" (אונטער דעם אויסדרוקע "פראָלעטאריאט" פערשטעהט מאן: לייטע, דיא ניכטס בעזיטצען, אלס איינען הויפען פאָן קינדערן) זאָללטע מאן פאָן דען הויפט-שטעדטען פערנע האלטען. פרעמדע יודען, וועלכע אין גאסט-הייזערן וואָהנען אונד זאָמיט געוויס "בעמיטטעלט" זינד, איזט דען אויך דער אויפענטהאלט אין דען הויפט-שטעדטען ניכט פערבאָטען. יא זיא דירפען זיך היער זאָגאר ניעדערלאססען אונד האנדעל טרייבען, ווענן זיא זיך היעצו דיא בעוויללונג דעס מיניסטערס דעס אייגנען ערווירקט האבען!" — זאָ וויט דיא מיטטהיילונג אין דעם ערוועהנטען וויענער אמטס-בלאטטע. — דורך זאָלבע שווינדעלען וויל אלזאָ דיא רוסישע רעגיערונג איהרע יודען-אויסווייזונגען "בעשאָניגען"! אלזאָ נור ארמע יודען מיט איהרען צאהלרייכען פאמיליען ווערדען אין דען הויפטשטעדטען ניכט געדולדעט! דאס "געלד" זיכערט אלזאָ דען רייכען יודען אין רוסלאנד אויך אין בעזאָנדערעס "רעכט" איהרען מיטטעללאָזען גלייבענסגענאססען געגענאיבער: אונד וואס געשיעהט, ווענן איין זאָלך׳ רייכער יודע דורך אונגליקספעללע זיין "געלד" פערליערט? דא פערליערט ער נאטירליך אויך דאס "רעכט" צום פערנערען אויפענטהאלטע אין דער הויפטשטאדט אונד ווירד זאמט פאמיליע ריקזיכטסלאָז אויסגעוויעזען! וואהרליך: ווער קאננטע אין דער מיטטהיילונג דער "וויענער אבענדפאָסט" פיר דאס יודענפיינדליכע פערהאלטען דער רוסישען רעגיערונג קיינע "בעשאָניגונג" ערבליקען, זאָנדערן איינע שווערע-זעלבסט-אנקלאגע". מאנכער אונגעבילדעטע שטאאט האט שאָן צווישען קאָנפעססיאָן אונד קאָנפעססיאָן איינען אונטערשיעד געמאכט. זאָ עטוואס וואר אויס-

פאָלליעטאָן.

רעטטונג דער יודען.

(64-טע פאָרטזעטצונג.)

אים יאהרע 1534 וואָרען 1200 מאראנען אין פאָרטוגאל איינגעקערקערט, אונד אויף זיינעם טאָדטענבעטטע ערליעס פאפסט קלעמענס איינען בעפעהל אן דען פאָרטוגיעזישען האָף, דיא איינגעקערקערטען צו בעפרייען אונד לאָזצושפרעכען. —

דער נאכפאָלגער דעס פאפסטעס קלעמענס VII. וואר פאפסט פויל III. אונד אויך דיעזער פאפסט וואר איין פריינד דער יודען. דער בישאָף "סאראָלער" שרייבט אין זיינעם געשיכטס-בוכע פאָלגענדעס: "פאפסט פויל III. ליעבטע מעהר דיא יודען אלס דיא כריסטען. כריסטען זינד נאָך פאָן קיינעם פאפסטע מיט זאָפיעל גנאדען-בעצייגונגען איבערהייפט וואָרדען, אלס דיא יודען פאָן פויל III. — ער האטטע איינען יידישען לייבארצט, נאמענס יאקאָב מאנטין."

אם 2. אָקטאָבער אים יאהרע 1535 ערליעס פויל III. איין שרייבען אן דען קאָניג פאָן פאָרטוגאל, נאָך וועלכעם אללע דאָרט פערהאפטעטען מאראנען זאָפאָרט בעפרייט ווערדען זאָללען, זאָ וויא דאס פערשפרעכען אבגעגעבען, אין צוקונפט געגען דען קאטהאָלישען גלויבען ניכט מעהר צו זינדיגען. אינפאָלגע דיעזעס שרייבענס זינד אויך 1800 מאראנען בעפרייט וואָרדען. דיא מיניסטער דעס פאָרטוגיעזישען קאָניגס, וועלכע דען מאראנען פיינדליך וואָרען, ערגעטצטען זיך אויסעראָרדענטליך איבער דיעזע מילדהערציגקייט דעס פאפסטעס אונד זיא האבען צו פאָלגענדער פאָליטיק צופלוכט גענאָממען: זיא ווענדעטען זיך אן דען אונערבישט-ליכען פיינד דער מאראנען, נעמליך אן דען קאָניג פאָן שפאניען, קארל V., דאמיט ער דען פאפסט פויל פאָן זיינער מאראנען-פריינדליכקייט אבבריינגע.

זייט דעם ערשיינען דעס ר׳ שלמה מלכו ביים קאיזער קארל V. וואר דיעזער אויסעראָרדענטליך געגען דיא מאראנען אונד געגען דיא אויס שפאניען געפליכטעטען יודען אויפגעבראכט. — קאיזער קארל נאננטע דען ר׳ שלמה מלכו איינען "פאלשען פראָפעטען". — אונד וויא דיא זאגע לייטעט, העטטע ר׳ שלמה מלכו דעם קאיזער קארל זאגען לאססען: "דוא נעננסט מיך איינען פאלשען פראָפעטען; נון, איך פראָפעצייהע דיר, דוא ווערדעסט באלד פאָן איינעם ווירקליך פאלשען פראָפעטען אין דיינעם רייכע פיעל צו ליידען האבען — אונד איך גלויבע, דוא ווערדעסט דאנן אן מיך דענקען. — איך וויס אויך, דאס דוא איבער דאס מעער נאָך אפריקא ציעהען ווערדעסט; דוא ווירסט אנפאנגס זיעגען אונד דיא נאָך אפריקא געפליכטעטען שפאנישען יודען ציכטיגען; אבער דאס מעער ווירד דאנן ראכע אן דיר נעהמען!" —

וויר זינד נייגיעריג, אב דיעזע זאגע אויך איהרע היסטאָרישע בעשטעטיגונג האט; דענן אויך דיעזע לעטצטע פראָפעצייהונג דעס ר׳ שלמה מלכו איזט ווירקליך ביז אויף דען לעטצטען בוכשטאבען איינגעטראָפפען. ר׳ שלמה מלכו וואורדע אים הערבסטע דעס יאהרעס 1532 אויף דעם שייטערהויפען פערבראננט — אונד שאָן אים יאהרע 1533 איזט איין פאלשער ניכט-יידישער פראָפעט אין מינסטער אויפגעשטאנדען, וועלכער ביז צום יאהרע 1535 גאנץ דייטשלאנד אין שרעקען פערזעטצטע. — ("מינסטער" ליעגט אין וועסטפאלען אים נאָרדוועסטען דייטשלאנדס.)

דיא פאָן לוטהער געשאפפענע רעפאָרמאציאָן האטטע דיא קעפּפע פיעלער בויערן פערווירט, אונד זאָ ענטשטאנד אים יאהרע 1533 אבערמאלס איינע בויערן-רעוואָלוציאָן אין מינסטער, וועלכע וויא דיא היינטיגען ניהיליסטען אין רוסלאנד, אללעס בעשטעהענדע אבשאפפען וואָללטען; נור מיט דעם אונטערשיעדע, דאס דיא ניהיליסטען גאר קיינען גלויבען האבען, וועהרענד דאמאלס דיא בויערן אוים איהרער איבערטריעבענען פראָממיגקייט אין איהרעם נייען גלויבען דיא שרעקליכסטען גרייעלטהאטען פעראיבטען. איין פאלשער פראָפעט פיהרטע דען בויערן פאָן איינעם נייא צו ענטשטעהענדען רייכע, אין וועלכעם פיר אללע מענשען פאָללשטענדיגע גלייכהייט אים פערמאָגען אונד אין אללעם זיין ווערדע, נור מיססען זיך דיא איינציגען קאטהאָליקען, וועלכע בירגער דיעזעס נייען רייכעס ווערדען וואָללען, נאכמאלס טויפען לאססען. דעסהאלב נאננטע מאן דיעזע קאטהאָליקען, וועלכע זיך וויעדער געטויפט האבען: "וויעדערטייפער".

דער פאלשע פראָפעט אונטער דיעזען וויעדערטייפערן וואר איין געוועהנליכער שניידער-מייסטער אוים דער שטאדט ליידען, וועסהאלב מאן איהן "יאהאנן פאָן ליידען" נאננטע. איין געוועהנליכער בעקער-מייסטער, נאמענס מאטטהייזן, וואר דער אדיוטאנט דיעזעס פראָפעטען.

איינעס טאגעס ערהאב זיך אין מינסטער איין לערם, אלס אב דיא וועלט אונטערגעהען זאָללטע. יאהאנן פאָן ליידען אונד דער שניידערמייסטער קניפפערדאָללינג ליעפען וויא פערריקטע מענשען דורך דיא שטאדט אונד שריען אונאויפהאָרליך: "טהוט בוסע (תשובה) אונד לאססעט אויך וויעדער טויפען, דענן באלד קאָממט דער טאג דעס עוויגען געריכטס!" — מיט אונבעדעקטעם קאָפּפע, דיא אויגען געגען